

PRATHAM
BOOKS

ಪಂಠ ಳ

ಆಕೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ - ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಗಾಂಧೀಯವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ

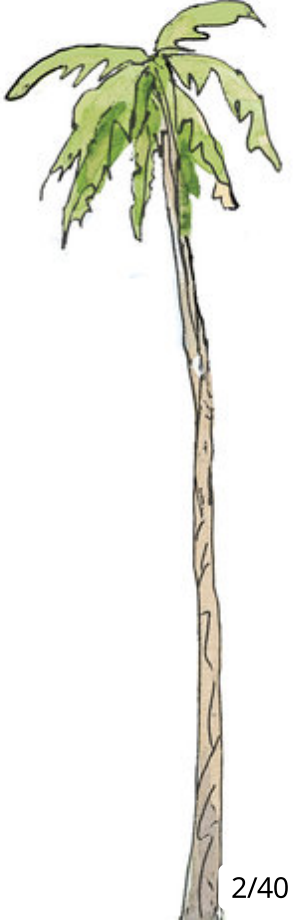
Author: Subhadra Sen Gupta

Illustrator: Neeta Gangopadhy

Translator: Bhavya

ಆಕೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧೀಯವರ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಹಿಂದೆ
ಆಕೆ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ನೀವು ನೋಡಿರುತ್ತೀರಿ. ಸಣ್ಣ ಕಾಯದ, ಸೌಮ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳ, ಖಾದಿ
ಸೀರೆಯುಟ್ಟು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸೆರಗು ಹೊದಿರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು. ಪರಿಚಿತರು
ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಸದಾ ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ ಆಕೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ
ಮರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆಕೆಯೇ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ. ಮೋಹನದಾಸ್ ಕರಮಚಂದ ಗಾಂಧೀಯವರ ಪತ್ನಿ.

ಅವರು ವಿದ್ಯಾವಂತೆಯಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕ ಮಹಿಳೆಯಾಗಲೀ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೇ ಅವರು ದೃಢ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಉಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಕರುಣೆ ಹಾಗೂ ಸರಳತೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಪತ್ನಿ, ತಾಯಿ, ಅಜ್ಜಿ, ಗೆಳತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರ್ತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರನ್ನು ಮೇಡಂ ಗಾಂಧೀ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಅವರು 'ಬಾ', ಎಲ್ಲರ ಪ್ರೀತಿಯ ತಾಯಿ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೂ ಸಹ ಅವರನ್ನು ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು!

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳು, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಉಪವಾಸದ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಾ ಅವರೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬಾ ಅವರೇ ಪ್ರಶಾಂತತೆಯ ಬಿಂದುವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಾ ತನ್ನದೇ ಸ್ವಂತ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದ ಮಹಿಳೆ ಆಗಿದ್ದರು. ಆಕೆ ದೃಢಶಾಲಿ ಹಾಗೂ ಧೈರ್ಯವಂತೆಯಾಗಿದ್ದರ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಚತುರೆಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಂತೆಯೇ ಅವರೂ ಕೂಡಾ ಶ್ರಮಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ದೇಶದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧೆಯಾಗಿ ಚಳುವಳಿಗಳ ಮುಂದಾಳತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಲಾರಿ ಏಟಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ, ಜೈಲಿಗೂ ಹೋದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೇನಾನಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯೋಧರು ಹಿರಿಯರೇ ಆಗಿರಲಿ, ಕಿರಿಯರೇ ಆಗಿರಲಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೆರೆದ ಹೃದಯದ ಸ್ನೇಹಿತೆಯಾಗಿದ್ದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಗೆ 'ಬಾಪು' ಅಥವಾ ತಂದೆ ಆಗಿದ್ದರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಸಹ ಎಲ್ಲರ 'ಬಾ' ಅಥವಾ ತಾಯಿ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಬ್ಬರದು ಅಪರೂಪದ ಜೋಡಿ!

ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ

ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಾ ಹಾಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಸುತ್ತವರೆದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವರು 'ಕಪಿಸೈನ್ಯ' ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯುವುದು, ಹಸು, ಮೇಕೆಗಳ ಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಚರಕದಿಂದ ನೂಲು ತೆಗೆಯುವುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹೆಚ್ಚು ನೂಲು ಹೊಸೆಯುವರೆಂದು ನೋಡಲು ಚರಕ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಇಬ್ಬರೂ ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿಂದಲೇ ಸೋತರು.

ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಹಾಗೆಯೇ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅವರಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು, ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಬಾ ಕಂಡು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದರು! ಒಂದು ದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಎಲ್ಲರ ಊಟ ಆದ ಮೇಲೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆಂದು ಮಲಗಿದರು. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಅತಿಥಿಗಳು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬಾ ಅವರನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವುದು ಬೇಡ ಎಂದುಕೊಂಡು, ಬಾ ಅವರ ನಿದ್ರೆಗೆ ಭಂಗ ಬರದಂತೆ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸದ್ದುಗದ್ದಲವಿಲ್ಲದೆ, ಅಡುಗೆ ಮಾಡಲು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ನಂತರ ಹುಡುಗನೊಬ್ಬ ತಾಮ್ರದ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳಿಸಲು, 'ಠಣ್' ಎಂದು ಸದ್ದಾಗಿ, ಬಾರವರಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತು.

ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಏಕೆ ಎಚ್ಚರಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕೋಪಗೊಂಡರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಗಾದರೂ ಬಾರವರ ಕೋಪದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಅಂದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಸಹ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಬಾ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲರ ಮುಂದೆಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೈದರು.

ಬಾಲವಧು

ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಯಿ ಮಖಂಜಿಯವರು 1869ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 11ರಂದು ಗುಜರಾತಿನ ಪೋರಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ತಂದೆ ಗೋಕುಲ್ ದಾಸ್ ಮಖಂಜಿ ಹಾಗೂ ತಾಯಿ ವೀರಜ್ ಕನ್ವರ್ಬಾ. ಅವರ ಬಾಲ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ತಂದೆ ಶ್ರೀಮಂತ ಉದ್ಯಮಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬಾ ಸ್ಥಿತಿಯಂತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರು. ಕರಮಚಂದ್ ಗಾಂಧೀ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬರು ಗೋಕುಲದಾಸರ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರು ಕರಮಚಂದ್ ಗಾಂಧೀಯ ಕಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಮೋಹನದಾಸ್ನ ವಿವಾಹವನ್ನು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ನಡೆಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥವು ನೆರವೇರಿದಾಗ ವಧು-ವರರಿಬ್ಬರೂ ಕೇವಲ ಏಳು ವರ್ಷದವರಾಗಿದ್ದರು! ನಿಜ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ, ಮೋಹನದಾಸ್ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1869ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2ರಂದು, ಅಂದರೆ ಅವರು ವಧುವಿಗಿಂತ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳು ಚಿಕ್ಕವರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಚೂಟಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾವಲಂಬಿ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಗಾಗ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ನೆನಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

1882ರಲ್ಲಿ, ಸುಮಾರು ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷದವರಿದ್ದಾಗ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ನಂತರ ಬಾ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಕರಮಚಂದ್ರವರು ಪೋರಬಂದರಿನ ರಾಜನಿಗೆ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರದೊಂದು ಸ್ಥಿತಿಯಂತ ಕುಟುಂಬವಾಗಿತ್ತು. ಕರಮಚಂದ್ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪತ್ನಿ ಪುತಲೀಬಾಯಿಯವರ ಯಜಮಾನಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪುತಲೀಬಾಯಿ ಅಪಾರ ದೈವಭಕ್ತರೂ ಸಾಧು ಸ್ವಭಾವದವರೂ, ಸಹೃದಯಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪುತಲೀಬಾಯಿಗೆ ಕಿರಿಮಗನೆಂದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ.

ಮೋಹನದಾಸ್ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದೇ ಅಪರೂಪ. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆಗೆ ಓದಲು ಬರೆಯಲು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಆಕೆಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮೋಹನದಾಸ್ ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಆಕೆಗೆ ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಗುಜರಾತಿ ಕಲಿತ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಕಲಿಯಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ನಿಜ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ, ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿದ್ದಾಗ, ಆಗಾಖಾನ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಎರಡು ವರ್ಷ ಬಂಧನದಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದಾಗ ಸಹ ಗಾಂಧೀಜಿ ಆಕೆಗೆ ಭೂಗೋಳವನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮಾತು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಧೀರ ನೇತಾರನಾಗಿ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಯಾಗಲಿದ್ದ ಮೋಹನದಾಸ್ ತಮ್ಮ ಹದಿಮೂರನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅವರು ಸಂಕೋಚ ಸ್ವಭಾವದವರು, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ಮಲಗಲು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾವು, ಭೂತಗಳಿಂದರೂ ಅವರಿಗೆ ಭಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಹೆದರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಗಂಡನ ಬೆದರಿಕೆಗೂ ಸಹ ಅವರು ಮಣಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಮೋಹನದಾಸ್, ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ತನ್ನ ಗೆಲೆಯರೊಂದಿಗೆ ಆಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಅಥವಾ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು, ತನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದೇ ಹೋಗಬೇಕು ಎಂದು ತಾಕೀತು ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಆದೇಶವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ತಮ್ಮಿಷ್ಟದಂತೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಿಜ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆಕೆ ಜೀವನಪೂರ್ತಿ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಖ್ಯಾತ ಗಂಡನೆದುರು ಸಮನಾಗಿ ನಿಂತರು. ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮೊದಲು ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರಿಗೆ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಾ ಮೌನವಾಗಿ, ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಾ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಅವರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಮೊದಲ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದು ದೃಢ ಮನಸ್ಸಿನ ಪತ್ನಿಯಿಂದ. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಅಹಿಂಸೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಮುಖ ಅಸ್ತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವು ಸತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟವಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು "ಆಕೆಯೇ ನನ್ನ ಅಹಿಂಸಾ ತತ್ವದ ಗುರು, ಯಾಕೆಂದರೆ ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಹಕ್ಕು ಚಲಾಯಿಸುವುದು ನನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ನನ್ನ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ನನ್ನ ಸಣ್ಣತನವನ್ನು ತಿದ್ದಿದಳು."

1886ರಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷವಿದ್ದಾಗ ಮೊದಲ ಮಗು ಹರಿಲಾಲನ ಜನನವಾಯಿತು. ಕೆಲದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಮೋಹನದಾಸ್ ಕಾನೂನು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಸುಮಾರು ಐದು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಮರಳಿದ ಅವರು, ರಾಜ್ಕೋಟ್ನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1892ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಎರಡನೆ ಮಗ ಮಣಿಲಾಲನ ಜನನವಾಯಿತು. ಯುವ ವಕೀಲ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಕೆಲಸವು ಆಶಾದಾಯಕವಾಗೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಕೋಚ ಸ್ವಭಾವದ ಅವರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಮುಂದೆ ಮಾತೇ ಹೊರಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ! ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್, ಅವರಿಗೆ 1893ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಡರ್ಬನ್‌ನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಮರಳಿ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ಸಮೇತ ಆಫ್ರಿಕಾಗೆ ತೆರಳಿದರು.

ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಎರಡು ಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಬಾಂಬೆಯಿಂದ ಹಡಗನ್ನೇರಿ ಅಪರಿಚಿತ ನಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಿಸಿದರು. ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ತಾಯಿ ನಾಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಆಸೆ ಹೊತ್ತು ಹೊರಟ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ, ಮತ್ತೆ ವಾಪಸ್ಸಾದದ್ದು ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಳೆದ ದಿನಗಳು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗದಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಆ ಅನುಭವಗಳೇ ಆಕೆಯನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧೆಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದವು.

ಊಟದ ಖಯಾಲು ಮತ್ತು ಉಪವಾಸ

ಗಾಂಧೀಜಿ ತಾವು ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಕಾಳಜಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಹಾಗೂ ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಪಾತಿ, ತರಕಾರಿ, ಬೇಳೆ, ಬೀಜಗಳು, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸದಾ ಅಹಾರ ಸೇವನೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸದೇ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದು ದಿನ ಬರೀ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಮಸಾಲೆ ಬಳಸದೆ ಮಾಡಿದ ಅಡುಗೆ ಬೇಕೆಂದೂ, ರೊಟ್ಟಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಹಿಯಾದ ಬೇವಿನ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ಚಟ್ನಿ ಬೇಕು ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದ ಅಡುಗೆಯ ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ಇದು ದೊಡ್ಡ ತಲೆನೋವಾಗಿತ್ತು.

ಒಮ್ಮೆ ಅವರು ಕೇವಲ ಹಸಿ ಅಹಾರ ಪದಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ತಿನ್ನಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ಜನರು ಅಡುಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಸಮಯ ಕಳೆಯುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಹಣ್ಣು, ಹಸಿ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಡಲೆಬೀಜ ಮತ್ತು ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರೆಸಿದ ಮೊಳಕೆ ಬಂದ ಗೋಧಿ ಕಾಳುಗಳು, ಸೊಪ್ಪು, ಒಣದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಇವು ಅವರ ಆಹಾರವಾದವು. ನಿಂಬೆ ಪಾನಕ ಹಾಗೂ ಎಳನೀರು, ಇವು ಅವರ ಪಾನೀಯವಾದವು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರವರೇ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ದುರ್ಬಲರಾಗಿ, ಭೇದಿಯಿಂದ ಬಳಲತೊಡಗಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಆ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಾಗ ಬಾ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುವಂತಾಯಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದಾಗ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಆತಂಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಉಪವಾಸ ಬೇಡವೆಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಒಮ್ಮೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಅವರು ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ವೈದ್ಯರು ಅವರಿಗೆ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮಾತ್ರ ಯಾರು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರೂ ಹಾಲು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ, ಅವರನ್ನು ಮೇಕೆ ಹಾಲು ಕುಡಿಯಲು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಗಾಂಧೀಜಿ ಊಟದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಸೇವಿಸುವುದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ಅವರು ದಂಡೀಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟು ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿದಾಗ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ನಸುನಕ್ಕಿರಬೇಕು.

ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆಹಾರಕ್ರಮದ ಖಯಾಲುಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಜನರು ಚಹಾ ಅಥವಾ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದು ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಮಾತ್ರ ಅವೆರಡನ್ನೂ ಖುಷಿಯಿಂದ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರು, "ಬಾ ನನ್ನ ಸಂಗಾತಿಯಾಗಿದ್ದೂ, ಚಹಾ ಹಾಗೂ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ನಾನೇ ಇವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ."

ಅಪರಿಚಿತ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ

ಡರ್ಬನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾ: ಹಿರಿಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಣಿಗೆ ಇದು ತುಂಬ ಅಪರಿಚಿತ ಹಾಗೂ ಗಾಬರಿ ತರಿಸುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಸಮಾಜ ಆಗ ವರ್ಣಭೇದ ನೀತಿಯಿಂದ ವಿಭಜನೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಬಿಳಿಯರು, ತಮ್ಮ ಕೈ ಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಕೂಲಿಯವರಂತೆ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಅಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಭಾರತೀಯರು ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿಗಾಗಿ ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಬಂದವರಾಗಿದ್ದರು. ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಅದೊಂದು ಬಿಳಿಯರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ನೊಂದ ನಾಡಾಗಿತ್ತು. ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಪೊಲೀಸರು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಧಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಹಾಗೂ ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸದೆ ಜೈಲಿಗೆ ತಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿನ ವರ್ಣಭೇದ ನೀತಿಯ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡುವುದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಖರೀದಿಸುವುದಾಗಲೀ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಹೋಟೆಲ್, ಅಂಗಡಿಗಳು ಅಥವಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೂ ಸಹ ಬೇರೆ ನಲ್ಲಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಬಿಳಿಯರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಕಪ್ಪುಜನರು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿದು ನಿಂತು ದಾರಿ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಏಟು ತಿನ್ನಬೇಕಾಯಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಈ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಆಘಾತವಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಇಷ್ಟು ಕಠೋರವಾದ ವರ್ಣಭೇದವನ್ನು ಎದುರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅಲ್ಲಿನ ಶೋಷಿತ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ಜನರಿಗೆ ಅವರ ದುಡಿಮೆಗೆ ತಕ್ಕ ಕೂಲಿ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಮಾಲೀಕರಿಂದ ಆಗಾಗ ಹಿಂಸೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅಂಥಾ ಕೂಲಿಗಳ ಪರವಾಗಿ ವಕಾಲತ್ತು ವಹಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ಕೊಡಿಸಿ, ದುಷ್ಟ ಸಂಕೋಲೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಕೂಲಿಗಳ ಅಪಾರ ಜನಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಗಾಂಧೀಜಿಯು ಕೊನೆಗೆ 'ಕೂಲಿ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್' ಎಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಅಪಾರ್ಟೈಡ್ ಎಂಬ ಅಮಾನವೀಯ ವರ್ಣಭೇದ ನೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಭಾಷಣಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಬಿಳಿಯರು ತೀವ್ರ ಕೋಪಗೊಂಡರು. ಮತ್ತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡಲು ಬಿಡಬಾರದು ಎಂದು ಸಜ್ಜಾದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯು ಹಡಗಿನಿಂದ ಇಳಿಯದೆ ಡರ್ಬನ್ನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಉಪಾಯ ಹೂಡಿದರು. ಆದರೆ ಇದಾವುದರ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲದ ಗಾಂಧೀಜಿ ಹಾಗೂ ಕುಟುಂಬ ಇತರ ಭಾರತೀಯರಿದ್ದ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಡರ್ಬನ್ನತ್ತ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಹಡಗು ಡರ್ಬನ್ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನು ಇಳಿಯಲು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆ ಹಡಗಿನ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಪ್ಲೇಗಿನಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವ ಸುಳ್ಳು ಕಾರಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

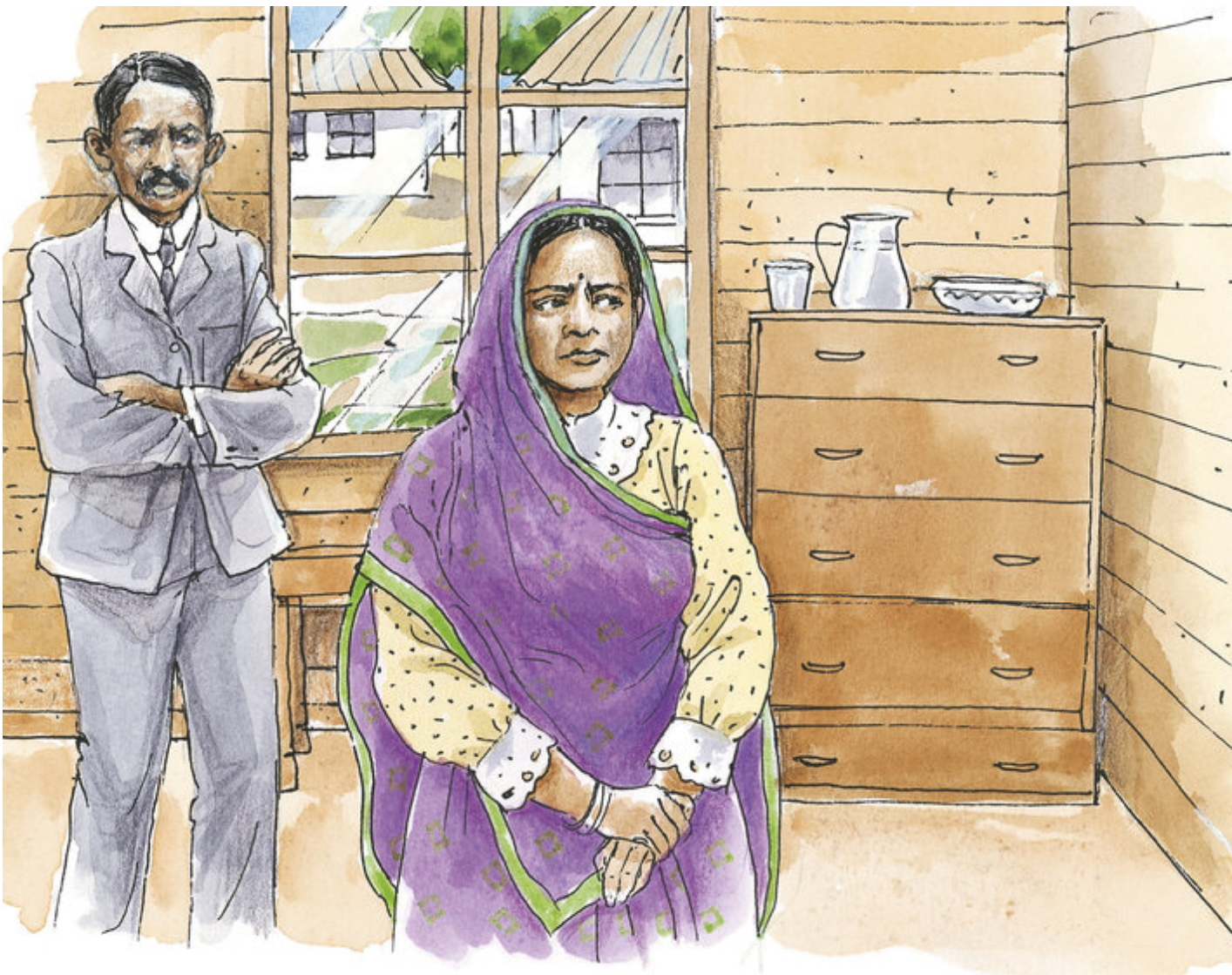
ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಅವರ ಹಡಗು ಬಂದರಿನ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೂ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಇಳಿಯುವಂತೆ ಆದೇಶ ದೊರೆತಾಗ, ಬಂದರಿನ ಹೊರಗಡೆ ಬಿಳಿಯರ ದೊಡ್ಡ ಹಿಂಡೇ ನಿಂತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಗಿ ಅಂತಹ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನ ಪತಿಯ ಹಾಗೂ ಕುಟುಂಬದ ಸುರಕ್ಷತೆಯ ಭಯ ಕಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತು, ಆ ಭಯ ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿನ ಮುಂದುವರೆಯಿತು.

ಅಂತಹ ಉದ್ವಿಗ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಬಳಿ ಬಂದ ಗೆಳೆಯರೊಬ್ಬರು ಅವರಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಹಡಗಿನಿಂದ ಇಳಿದು ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಡರ್ಬನ್ ನಗರವನ್ನು ಸೇರುವಂತೆ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಡಿಯಂತೆ ನುಸುಳಿಹೋಗಲು ಗಾಂಧೀಜಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಪಾರ್ಸಿ ಗೆಳೆಯ ಜೀವನ್ವಿ ರುಸ್ತುಂಜಿಯವರ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ನಂತರ ಎಲ್ಲರಿದುರು, ಶಾಂತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಡಗನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರನಡೆದರು. ರುಸ್ತುಂಜಿಯವರ ಮನೆಗೆ ನಡೆದು ಹೋಗುವ ಉಪಾಯ ಅವರದಾಗಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಬಿಳಿಯರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಥಳಿಸಿದರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿನ ಪೊಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಜೇನ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್‌ವರು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಾವಿನಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಿದರು. ಕೊನೆಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಗೆಳೆಯನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಆದರೂ ಅಪಾಯ ಕಡಿಮೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಕೋಪಗೊಂಡಿದ್ದ ಬಿಳಿಯರು ಅವರ
ಮನೆಯ ಸುತ್ತ ಗುಂಪುಗೂಡಿ,
ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬರುವಂತೆ
ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು
ಕೂಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಾಗೂ
ಹೀಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಪೊಲೀಸ್
ಸಮವಸ್ತ್ರ ತೊಡಿಸಿ ಆ ಮನೆಯಿಂದ
ಹೊರಗೆ ಸಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು
ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು.

ಕೊನೆಗೆ ಬಿಳಿಯರ ಗುಂಪು
ರುಸ್ತುಂಜಿಯವರ ಮನೆಯ ಒಳಗೆ
ನುಗ್ಗಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು
ರುಸ್ತುಂಜಿಯರ ಕುಟುಂಬ ಹಾಗೂ
ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರವರ ಜೊತೆಗೆ ಮಕ್ಕಳು.

ಇಂತಹ ಅಘಾತಕಾರಿ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು
ಕಂಡ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಹೆಣ್ಣಾಗಿದ್ದರೆ
ತಕ್ಷಣ ಅಲ್ಲಿಂದ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ
ಹೊರಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ!

ನಂತರದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ವಕೀಲರಾಗಿ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾ ಹೋದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ವಿಶಾಲವಾದ ಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಅವರು ವಾಸಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆಸಿದ್ದ ಪೋಟೋಗಳಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಕಸೂತಿ ಸೀರೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳು ವಿದೇಶೀ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಪದೇ ಪದೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡುತ್ತಾ ಹಠಾತ್ತನೆ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಂದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಅವರ ಸಂಸಾರ ಒಂದು ಫಾರ್ಮ್ ಸ್ಥಳಾಂತರವಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸರಳ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಡರ್ಬನ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಫಾರ್ಮ್, ಅದರ ನಂತರ ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಟಾಲ್ಸ್‌ಟಾಯ್ ಫಾರ್ಮ್ ಬಂದರು. ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಜನ ಬಂದು ಇವರ ಜೊತೆ ನೆಲೆಸಿದರು.

ಅಲ್ಲಿನ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ನಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲಾ ಅವಶ್ಯಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ತಾವೇ ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯುವುದು, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಕರೆಯುವುದು, ಅಡುಗೆ ಕೆಲಸ, ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಮನೆ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುವುದು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಸ್ವತಃ ಬ್ರೆಡ್ ಬೇಯಿಸುವುದು, ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಮುರಬ್ಬ ತಯಾರಿಸುವುದು, ಮರಗೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ಶೂ ತಯಾರಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿನ ಬದುಕು ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿಯಾಗಿಯೂ, ಶ್ರಮದಾಯಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ಅದಲ್ಲದೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ, ತಾವೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠವನ್ನು ಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಇದು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ತಲೆ ನೋವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅವರ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ಅಂಥಾ ಹಠಾತ್ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ತಂದೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಬೇಸರದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಾಪಸ್ಸು ಹೊರಟ ಹರಿಲಾಲ್ ಮತ್ತೆಂದೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯದಷ್ಟು ವಿಮುಖನಾದ.

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿನ ನಿಯಮಗಳು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆಗೆ ತುಂಬಾ ಕಿರಿಕಿರಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಮ್ಮೆ ಶೌಚಾಲಯವನ್ನು ತೊಳೆಯುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಜಗಳವೇ ಆಯಿತು. ಇಂತಹ ವಾದಗಳು ಆಗಾಗ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಎಡೆಬಿಡದ ಕೆಲಸಗಳು ಹಾಗೂ ಜನರ ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡುವುದು, ಮುಂದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗಲೂ ಮುಂದುವರಿದೇ ಇದ್ದವು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ಎಷ್ಟು ಸರಳ ಜೀವಿ ಹಾಗೂ ಮಿತವ್ಯಯಿಯಾಗಿದ್ದರು ಎಂದರೆ, ಅವರು ಪ್ರಯಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಲಗೇಜು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಲಗೇಜಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರೇ ನಿಜವಾದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯಾಗಿದ್ದರು.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರ ಹಕ್ಕು ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನೇಟಲ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಾರ್ಟಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಚಳುವಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಹಿತ ಅನೇಕರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು.

ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಉಪವಾಸ ಗೆಡವಿ, ಅವರಿಗೆ ಚಾಟಿ ಏಟುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಒಬ್ಬಂಟಿಯಾಗಿ ಕತ್ತಲೆಯ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಆ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಹೀಯಾಳಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದರಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ಸಂಗಡಿಗರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಇಂತಹ ಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ತಾವೇ ಜಮೀನಿನ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಹರಿಲಾಲ್, ಮಣಿಲಾಲ್, ರಾಮದಾಸ್ ಹಾಗೂ ದೇವದಾಸ್. ಮುಂದಿನ ಚಳುವಳಿ 'ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮದುವೆಗಳು ಮಾತ್ರ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ' ಎಂಬ ಅಲ್ಲಿನ ಹೊಸ ಕಾನೂನಿನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಮದುವೆ ಆಗಿದ್ದವರು. ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಈ ಬಿಳಿಯರಿಗೆ ಏನು ಹಕ್ಕಿದೆ ಎಂದು ಕೋಪಗೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಪರಿಚಯದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆ ಹೊರಟರು!

ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಅವರ ಜೊತೆಗೂಡಿ, ದೊಡ್ಡ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ರೂಪ ಪಡೆಯಿತು. ಪೊಲೀಸರ ಲಾರಿ ಏಟನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಎದುರು ನಿಂತು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಜೀವವನ್ನು ಬಲಿದಾನ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಮುಂದಾಳತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಸಂಗಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ನಿಷೇಧಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಟ್ರಾನ್ಸ್ವಾಲ್ ನುಗ್ಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದರು. ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಳಕು ಕೊಣೆಯೊಳಗಡೆ ಇತರ ಖೈದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಡಲಾಯಿತು. ಮೂರು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅನಾರೋಗ್ಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರು ಹಾಗೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಆ ಕಾನೂನನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧೆಯಾಗಿದ್ದರು.
1915ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಕುಟುಂಬ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರೂ ಮುಂದಿನ
ಹಾದಿ ಇನ್ನೂ ಕಠಿಣ ಹೋರಾಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಉಡುಪಿನ ವೈಖರಿ

ಗಾಂಧೀಜಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಉಡುಪುಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದವು. ನೀವು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಕುಟುಂಬದ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವರು ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ವಿನ್ಯಾಸದ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೂಟುಗಳನ್ನು, ನವೀನ ಮಾದರಿಯ ಕಂಠವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಟೋಪಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು, ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳು ತಪ್ಪದೇ ವಾಕಿಂಗ್ ಮಾಡಬೇಕು ಜೊತೆಗೆ ಓಟ್ ಧಾನ್ಯದ ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಕೋಕೋವನ್ನು ಬೆಳಗಿನ ಉಪಾಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಸೇವಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶೂ ಹಾಗೂ ಕಾಲುಚೀಲ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮನೆಯವರು, ಕಾಲಿನಿಂದ ದುರ್ಗಂಧ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಚೀಲ ಧರಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು.

ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು
ಗಾಂಧೀಜಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಉಡುಪನ್ನು
ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ
ಪಾರ್ಸಿ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಉಡುತ್ತಿದ್ದರು.
ಆಮೇಲೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಾಪಸ್ಸಾದ
ನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಭಾರತೀಯ
ರೈತನಂತೆ ಧೋತಿ, ಜುಬ್ಬ,
ತಲೆಗೊಂದು ಪಗಡಿ, ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ
ಸರಳ ಹತ್ತಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ಧರಿಸಲು
ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು.

ಸುಂದರಿಯಾದ ಚಿಕ್ಕಪ್ರಾಯದ
ಹೆಣ್ಣೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಚಂದದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು,
ಒಡವೆಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದು
ಸುಲಭದ ವಿಷಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ
ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಏನೋ ಆಕೆ ಯಾವ
ಪೋಷೋದಲ್ಲೂ ನಗುನಗುತ್ತಾ
ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಮರಳಿ ಮನೆಗೆ

ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಾಪಸಾಗಿದ್ದರೂ, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಯೋಜನೆಯಿಂದಲೇ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ತಯಾರಾಗಿಯೇ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಧನೆಗಳು ಭಾರತವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾರಣ ಬಾಂಬೆಯ (ಇಂದಿನ ಮುಂಬೈ) ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವೀರೋಚಿತ ಸ್ವಾಗತ ದೊರೆಯಿತು.

ಅವರಿಗೆ ಹಾರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅವರ ಗೌರವಾರ್ಥ ದೊಡ್ಡ ಔತಣಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ಆ ಔತಣಕೂಟದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ರೇಷಿಮೆಯ ವಸ್ತ್ರ, ಒಡವೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟಂತಹ ಬಾಂಬೆಯ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಹೆಂಗಸರ ನಡುವೆ ಸರಳವಾದ ಕೈಮಗ್ಗದ ಸೀರೆ ಉಟ್ಟು, ಗಂಭೀರವಾಗಿ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ, ಮುಂದೆ ಏನಾಗುತ್ತದೋ ಎಂದು ಕಾಯುತ್ತಾ ಇದ್ದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಭಾರತದಿಂದ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದೂರವಿದ್ದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನೇತಾರ ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆಯವರು ಗಾಂಧೀಗೆ ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅವರ ಜೊತೆಗೂಡಿದರು. ಅವರು ತುಂಬಿತುಳುಕುವ ಕೊಳಕಾದ ತೃತೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಕಂಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವೆಂದೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬಡಜನರು ಎಲ್ಲೆಡೆ ತುಂಬು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೆಲ್ಲ ಈ ನಾಯಕ ನಮ್ಮವನು, ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನಮಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಲು ಬಂದಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಈಗವರು ಎಲ್ಲರ ಪ್ರೀತಿಯ 'ಬಾಪೂ' ಆಗಿದ್ದರು, ಮತ್ತು ಈಕೆ 'ಬಾ' ಆಗಿದ್ದರು.

ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು
ಜನರು ಇವರಿಗಾಗಿ
ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ
ಕಂಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್‌ನಲ್ಲೂ ಹೂವು
ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು.
ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಕವಿ
ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಟಾಗೋರರು
ಅವರನ್ನು ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯಗಳಿಂದ
ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ
ಕೂತು ಪಾಠ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ
ವಾತವರಣದಲ್ಲಿ, ಉದ್ಯಾನ ಹಾಗೂ
ಮಾವಿನ ತೋಪುಗಳ ಮಧ್ಯೆ
ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರವರು ಬಹು
ಆನಂದದಿಂದ ತಂಗಿದ್ದರು. ಆಗ
ಅವರಿಗೆ ಬಹುಶಃ ಟಾಲ್ಸ್ಟಾಯ್
ಫಾರಂ ನೆನಪಾಗಿರಬಹುದು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಈಗ ಅಹಮದಾಬಾದಿನ ಬಳಿ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದೇ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರ ಹೊಸ ಮನೆಯಾಯಿತು. ಬಹಳ ಜನರು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರದ್ದೇ ಒಂದು ಶಾಲೆ, ಒಂದು ಗ್ರಂಥಾಲಯವಿತ್ತು. ತಾವು ಸೇವಿಸುವ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಸುಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಇತ್ತು. ಅವರೇ ಚರಕದಿಂದ ಹತ್ತಿಯ ನೂಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು, ನೇಕಾರರು ಆ ನೂಲುಗಳಿಂದ ಸೀರೆ, ಧೋತಿಗಳನ್ನು ನೇಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಹಾಗೂ ಇತರ ಹೆಂಗಸರು ಅಡುಗೆ ಮನೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ವಿಶ್ರಮಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಅವರು ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಾ ದಣಿದಾಗ, ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಸ್ಪೂರ್ತಿ ತುಂಬಲು ಅಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಬರೆದಂತಹ ಅಮೆರಿಕಾದ ಪತ್ರಕರ್ತ ಲೂಯಿ ಫಿಷರ್, ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರವರನ್ನು ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, "ಊಟದ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ತುಸು ಹಿಂದೆ, ಎಡಭುಜದ ಬಳಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಅವರು ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಆಕೆಯ ಸಾಮಿಪ್ಯ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ಬಹಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆಯಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು."

ಆಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಹಲವಾರು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಸಾಲೆ ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಊಟವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಆಕೆ ಆಗಾಗ ಸಿಹಿತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಔಷಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿದ್ದವು. ಒಮ್ಮೆ ಅವರ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಮೊಮ್ಮಗ ಅರುಣ್ ಜ್ವರ ಬಂದಿತ್ತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಏಳು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಅವನಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನಲು ಕೊಡಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಜ್ವರ ಇಳಿದು ಆ ಪುಟ್ಟ ಹುಡುಗ ಊಟ ಬೇಕೆಂದು ಅಳತೊಡಗಿದನು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಗಾಂಧೀಜಿಯತ್ತ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾ "ಮಗುವನ್ನು ನಾನು ಉಪವಾಸಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ!" ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಜೋರಾಗಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಅರುಣ್ ಕಿತ್ತಲೆಹಣ್ಣಿನ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಟ್ಟರು.

ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಚಳುವಳಿಗಳ ನೇತೃತ್ವವಹಿಸಿ
ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರವರು ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಆಕೆಗೆ
ತುಂಬಾ ಖಾಯಿಲೆಯಾದಾಗ ವೈದ್ಯರಾದ ಸುಶೀಲ ನಾಯರ್‌ರವರನ್ನು ಕಾಣಲು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ
ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ರೈಲ್ವೇ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಸುಶೀಲ ನಾಯರ್‌ರವರು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ
ಒಬ್ಬರೇ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾದರು. ಅವರು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದಾಗ
ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ನಕ್ಕು "ಇದರಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆ ಏನಿದೆ? ಅವರು ನನ್ನ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಸಹ
ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ವಹಿಸಿ ರೈಲಿಗೆ ಹತ್ತಿಸಿದರು, ನೀವಿಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಲು
ಬಂದಿರುವಿರಿ" ಎಂದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಹಾರದ ಚಂಪಾರಣ್ ಊರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ದೊರೆಗಳಿಂದ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದ ನೀಲಿ ಬೆಳೆಗಾರರ ನೆರವಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ಬಾರಿ, ಜನರೊಟ್ಟಿಗೆ ಬೆರೆಯುತ್ತಾ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಪ್ರಾಣ ಆಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಂಗಸರೊಂದಿಗೆ ಕೂತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ, ಅವರ ಬಡತನವನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಗತಿಪರರಾಗಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಆ ಹೆಂಗಸರಿಗೆಲ್ಲಾ ಶುಚಿತ್ವದ ಅವಶ್ಯಕತೆ, ಉತ್ತಮ ಪೌಷ್ಟಿಕತೆ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕೊಡಿಸುವುದರಿಂದಾಗುವ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿತ್ತು. ಆಕೆ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗಳು ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದೆಂದು ಅರಿತಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹರಿಜನರಾದ ದೂದಭಾಯಿ, ಅವರ ಪತ್ನಿ ಧಾನಿ ಬೆಹೆನ್ ಹಾಗೂ ಅವರ ಮಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಲು ಆಹ್ವಾನ ನೀಡಿದರು. ಆದರೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಧಾನಿಬೆಹೆನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಡುಗೆ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸೋದರಳಿಯ ಮಗನ್ಲಾಲ್ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಹರಸಾಹಸ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹೇಳಿದ ನಂತರ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡಿದರು.

ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರ ಕುಟುಂಬ

ಗಾಂಧೀಜಿ ಬಹಳ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ತಂದೆಯಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಠಿಣರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಕ್ಕಳು ಅತಿ ಸರಳವಾದ ಹಾಗೂ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧವಾದ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಹಿರಿಮಗ ಹರೀಲಾಲ ಈ ಬಿಗಿಯಾದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ. ಅಸಹಾಯಕ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಗೆ ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ನೋವಾಯಿತು.

ಹರೀಲಾಲನ ಬದುಕು ಬಹಳ ದುಸ್ತರವಾಯಿತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಅವನು ಟೀಕಿಸತೊಡಗಿದನು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅವನನ್ನು ವಾಪಸ್ಸು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲರಾದರು. ಹರೀಲಾಲನ ಹೆಂಡತಿ ಅಸುನೀಗಿದ ನಂತರ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅವನ ನಾಲ್ವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು ಅವರನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದು ಇಷ್ಟವಿರದಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅವರು ಯಾರೂ ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ನಂತರ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಲ್ಲ.

1930ರ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ದಂಡಿಯಾತ್ರೆಯ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದರು. ಅದೊಂದು ಉಪಾಯಕರ ಯೋಜನೆ ಆಗಿತ್ತು. ಆಗ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವ ಭಾರತೀಯನೂ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಾಗಲಿ, ಮಾರುವುದಾಗಲಿ ಮಾಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಡು ಬಡವನೂ ಸಹ ಉಪ್ಪಿಗೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಯೋಜನೆ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ದಂಡೀ ಸಮುದ್ರ ತೀರಕ್ಕೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವುದಾಗಿತ್ತು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಎಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಯುವಕರ ತಂಡವೊಂದು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯುತ್ತಾ, ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಜನರೆಲ್ಲಾ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಸಿ, ಮಾರಾಟ ಮಾಡಿ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾನೂನನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದರು. ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಕೋರ್ಟು, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ಹಾಗೂ ಕಚೇರಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಮುಚ್ಚಿ, ಇಡೀ ದೇಶವೇ ಸ್ತಬ್ಧವಾಯಿತು. ಶಾಂತಿಯುತ ಹಾಗೂ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಚತುರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಧ್ವನಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಿವಿಗೋಡಲೇಬೇಕಾಯಿತು.

ದಂಡೀಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದವರ ಜೀವ ಅಪಾಯದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ಪೊಲೀಸರು ಧಳಿಸಿ, ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿ ಅಥವಾ ಬಂಧಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. 1930ರ ಮಾರ್ಚ್ 12ರಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗುವಾಗ, ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ಕೂಡ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಬರಲಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡದಂತೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಮನವೊಲಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿತ್ತು. ತನ್ನ ಸ್ಥಾನ ಎಂದಿಗೂ ಪತಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಬೆ, ಅರವತ್ತನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ವಾರಗಟ್ಟಲೆ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ, ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಪೊಲೀಸರ ಲಾರಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರು. ದಂಡೀಯಾತ್ರೆಯ ನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಬಾ, ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯೋಧರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು.

1942ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷವು 'ಬ್ರಿಟಿಷರೇ ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿ' ಎಂಬ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿತು. ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಜೈಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಪೂನಾ ಬಳಿಯ ಆಗಾಖಾನ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿಡಲಾಯಿತು. ಆಗ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಜೊತೆ ಇರಲು ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿದರು. ಅವರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ, ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅದರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಜನ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಚಳುವಳಿ ಹೂಡುವ ಬೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ನಂತರ ಸರ್ಕಾರ ಅವರ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಗೊಡಲು ಸಮ್ಮತಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಹಾಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೆರೆವಾಸವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡರು. ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಹಾದೇವ್ ದೇಸಾಯಿ, ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಹಾಗೂ ಮೀರಾ ಬೆಹೆನ್ ಕೂಡಾ ಇದ್ದರು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಗೆ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರುವುದು ತುಂಬಾ ನೋವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳ ವಿಯೋಗದ ವಿಷಾದ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಬೇಸತ್ತಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಒಮ್ಮೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು "ಏಕೆ ನೀವು ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ನಮ್ಮ ದೇಶ ಎಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ, ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖವಾಗಿ ಬದುಕಬಹುದಲ್ಲ. ಬೇಕೆಂದರೆ ಅವರೂ ಇಲ್ಲೇ ಇರಲಿ, ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಸಹೋದರರಂತೆ ಬದುಕಲಿ" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ನಾಗರಿಕರಂತೆ ಉಳಿದರೆ ತನಗೆ
ಯಾವುದೇ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ವಿನೋದದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.
ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಹಳ ಸಮಯ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

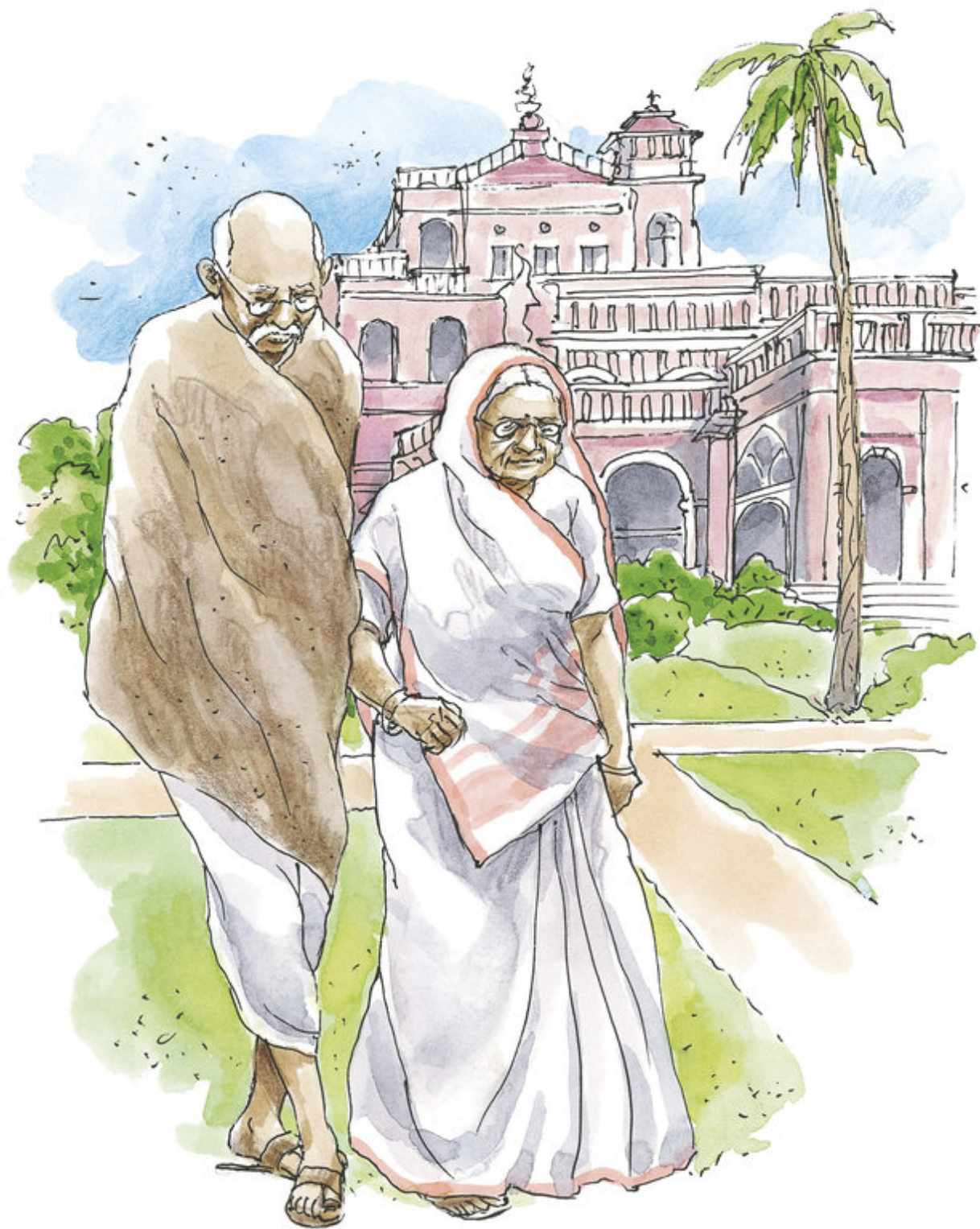

ಈ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾಗೆ
ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು.
ಭೂಗೋಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ರಾಜಧಾನಿಗಳ
ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರೂ ಬಾ
ಅವನ್ನು ಅದಲು ಬದಲು ಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು!

ಆಗಾಖಾನ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅತೀ ವಿಷಾದಕರ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆದರು. ಮೊದಲು ಅವರ ಆಪ್ತ ಗೆಳೆಯ ಹಾಗೂ ಸಂಗಾತಿ ಮಹಾದೇವ್ ದೇಸಾಯಿಯವರು ನಿಧನರಾದರೆ, 1944ರಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಾ, ತೀರಾ ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದರು. ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಯಾವುದೂ ಫಲ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಬಾರವರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಲು ಅನುಮತಿ ದೊರೆಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರ ಬಳಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು.

1944ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 22ನೇ ತಾರೀಖಿನಂದು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದರು. ಅವರ ಆಸೆಯಂತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯೇ ನೇಯ್ದ ಸೀರೆಯೊಂದನ್ನು ಉಡಿಸಿ ಅವರ ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆ ನೆರವೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾರವರ ಸಾವಿನಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮಯ ಹಿಡಿಯಿತು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅರವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಂಗಾತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮೀರಾ ಬೆಹೆನ್ರವರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತೆ “ಬಾರವರ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಪುವಿನ ಒಂದು ಭಾಗವೇ ಕಳೆದುಹೋದಂತಿತ್ತು”. ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಅಘಾದವಾದ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ದುರಂತವೆಂದರೆ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತವನ್ನು ನೋಡಲು ಅವರು ಬದುಕುಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಆಗಾಖಾನ್ ಅರಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಹುತಾತ್ಮರಿಬ್ಬರ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ತುಂಬ ಆತ್ಮೀಯರಾದ ಇಬ್ಬರದ್ದು; ಒಬ್ಬರು ಮಹಾದೇವ್ ದೇಸಾಯಿ ಹಾಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಗಾಂಧೀ.

Story Attribution:

This story: ಆಕೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ - ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಗಾಂಧೀಯವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ is translated by [Bhavya](#). The © for this translation lies with Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Based on Original story: '[We call her Ba - A Biography of Kasturba Gandhi](#)', by [Subhadra Sen Gupta](#). © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license.

Other Credits:

'Aake Kastoor Baa - Kasturba Gandhiyavara Jeevana Charitre' has been published on StoryWeaver by Pratham Books. The development of this book has been supported by Parag (Promoting Innovative Publishing in Education), a Sir Ratan Tata Trust Initiative. www.prathambooks.org

Images Attributions:

Cover page: [Kasturba Gandhi](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 2: [A coconut tree](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 3: [Kasturba Gandhi in a sari](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 6: [A woman scolding a man in front of children](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 8: [Child marriage](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 9: [A child groom sitting in a corner](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 12: [Food in plate and bowls](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 14: [Tea cups and a kettle](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 16: [Five people in an alley](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 18: [A man standing with folded arms](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license.

Disclaimer: https://www.storyweaver.org.in/terms_and_conditions

Some rights reserved. This book is CC-BY-4.0 licensed. You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, all without asking permission. For full terms of use and attribution, <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

The development of this book has been supported by Parag (Promoting Innovative Publishing in Education), a Sir Ratan Tata Trust Initiative.

Images Attributions:

Page 19: [Plain background](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 20: [Tension between a man and a woman](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 21: [A window](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 23: [Mahatma Gandhi walking](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 25: [Kasturba Gandhi's sketch](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 27: [An upset woman](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 29: [Two people being welcomed with garlands in a train compartment](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 30: [A girl selling wares](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 32: [A woman spinning the charkha](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 35: [Yellow background](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 38: [Kasturba Gandhi and Mahatma Gandhi walking together](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license. Page 40: [Kasturba and Mahatma Gandhi walking together](#), by [Neeta Gangopadhy](#) © Pratham Books, 2014. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0 license.

Disclaimer: https://www.storyweaver.org.in/terms_and_conditions

Some rights reserved. This book is CC-BY-4.0 licensed. You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, all without asking permission. For full terms of use and attribution, <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

The development of this book has been supported by Parag (Promoting Innovative Publishing in Education), a Sir Ratan Tata Trust Initiative.

ಆಕೆ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ - ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಗಾಂಧೀಯವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ (Kannada)

ದೃಢವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಅಸಾಮಾನ್ಯದ ಧೈರ್ಯ, ಪ್ರಚಂಡ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ ಇದ್ದಂತಹ, ದೇಶನಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಂತಹ ಕಸ್ತೂರ್ಬಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಣ್ಣಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪಿತ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀಯ ಗೆಲತಿಯೂ, ನೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಲೂಯಿ ಫಿಷರ್ ಬರೆಯುವಂತೆ "ಆಕೆ ತನ್ನತನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡೇ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀಯ ನೆರಳೂ ಆಗಿದ್ದಂತಹ ಅಸಾಧಾರಣ ಹೆಣ್ಣು". ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಮುಖ ನೇತಾರನೊಬ್ಬನ ಹೆಗಲಿಗೆ ಹೆಗಲು ಕೊಟ್ಟು ಜೊತೆ ನಡೆದ ಈ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಗ್ಗೆ ಓದಿರಿ...

ಇದು ನಾಲ್ಕನೆ ಹಂತದ ಪುಸ್ತಕ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಓದುವ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ.

Pratham Books goes digital to weave a whole new chapter in the realm of multilingual children's stories. Knitting together children, authors, illustrators and publishers. Folding in teachers, and translators. To create a rich fabric of openly licensed multilingual stories for the children of India and the world. Our unique online platform, StoryWeaver, is a playground where children, parents, teachers and librarians can get creative. Come, start weaving today, and help us get a book in every child's hand!